

Tidlige læsere – tidlig indsats til talenter

Projektbeskrivelse

Baggrund og formål

En del talentfulde elever mister lysten til at lære, allerede når de møder op i 0. klasse. Det skyldes, at de har lært at læse, inden de kommer i skole, og mødet med bogstavindlæring og rimøvelser forekommer dem derfor formålsløst. De møder i skolen med forventninger, der ikke indfries. De lærer i løbet af kort tid, at der ikke bliver taget hensyn til deres måder at lære på.

I det følgende taler vi om de talentfulde ca. 10-15 % procent af en årgang og ikke kun om de højtbegavede 1-2 % af en årgang, som ofte identificeres gennem mere kompleks testing (jf. rapporten fra Arbejdsgruppen til udvikling af talent i uddannelsessystemet 2011).

Læsning er en grundkompetence, som skal bruges i alle skolesammenhænge, og derfor er der tradition for at bruge mindst et år på at knække læsekoden. Det er godt for nogle, men skidt for de talentfulde tidligere læsere. At læse tidligt er en indikator for højt niveau inden for både sproglige og andre faglige områder senere hen, så fokus på de tidlige læsere er et vigtigt indsatsområde i forhold til talentfulde børn.

"Men min makker gider ikke at lave dansk" - elev i 0. klasse.

Der ligger en dobbeltopgave for det pædagogiske personale i indskolingen: dels at identificere de tidlige læsere, dels at tilbyde dem meningsfulde læringsaktiviteter sideløbende med den øvrige undervisning.

Nærværende projekt udvikler, afprøver og formidler dels et identifikationsværktøj, dels læringsaktiviteter til talentfulde tidlige læsere. Den dominerende vægt i tid og ressourcer ligger på udvikling af differentierede læringsaktiviteter samt strategier for udvikling af nye til gavn for alle indskolingslærere i Danmark.

Talentrappporten fra 2011 (Arbejdsgruppen til talentudvikling i uddannelsessystemet 2011) påpeger, at der blandt lærere ikke er konsensus om, hvad talent er, og at der er en

stærk tendens til, at indsatser dels retter sig mod naturfag og dels sætter ind sent i skoleforløbet.

Begge forhold er der grund til at rette op på gennem et fokus på sproglige kompetencer i indskolingen.

Vidensgrundlag

Det grundlæggende argument for projektet er, at tidlig læsning og talent for læring kan resultere i mistro, kedsomhed og underpræstation i skolen. Det er et problem for samfundet, fordi vi risikerer at ødelægge et potentielt talent, det er et problem for skolen, fordi vi ikke løfter eleverne i toppen (hvad bl.a. samtlige PISA-undersøgelser i læsning har påpeget), og det er et problem for den enkelte, fordi det kan være forbundet med meget store psykiske omkostninger:

”Højt begavede og talentfulde børn lider afsavn og kan pådrage sig psykologisk skade og permanent forringelse af deres evne til at fungere godt, på linje med eller værre end de afsavn andre børn med særlige behov lider” (Silverman 2013, side 33, citeret efter Baltzer m.fl. 2011).

Særligt om tidlige læsere

Tidlig læsning er ikke et velbeskrevet felt, men der findes nogle få relevante studier, som projektet bygger på. Hansen 1996 beskriver de tidlige læsere som:

”Elever der har udviklet læsefærdighed, før de har modtaget formel læseundervisning i skolen. Der menes med læsefærdighed ikke automatiseret læsning. Men der skal være tale om forståelse af og anvendelse af symboler og skrifttegn i en sammenhængende tekst og ikke blot ordgenkendelse” (Hansen 1996, side 33).

Studiet peger på, at de tidlige læsere bliver mødt med undren i hjemmet, fordi der ikke er foregået en egentlig undervisning, og ofte en decideret negativ modtagelse i skolen. Studiet er baseret på interviews med voksne mange år efter, de gik i skole, så resultaterne er ikke nødvendigvis dækkende for nutidens 6-7-årige, men af cases fra bl.a. Atheneskolen (www.atheneskolen.dk) og i Kyed 2015 fremgår det, at højtbegavede og talentfulde børn stadig mødes med undren og afvisning fra pædagogisk personale i daginstitutioner og skoler.

Clark 2008 taler om ”young fluent readers”, som viser sig at være over middel mht. intelligens og er en socialt meget differentieret gruppe (Clark 2008, side 353). I hendes studier af tidlige læsere er forældrene ikke nødvendigvis klar over, hvornår barnet præcist begyndte at læse, og nogle forældre er decideret forlegne over deres barns særlige evner (Clark 2008, side 354). Herudover er studiet karakteristisk ved at interessere sig mere for, hvordan normalgruppen kan lære af de tidlige læsers tilegnelsesstrategier, end for hvad man kan gøre for at stimulere og udfordre de tidlige læsere yderligere (jf. også titler som ”Learning From Children Who Read from an Early Age” (Stainthorp og Hughes, 1999)). En

del forskning om tidlige læsere ser dem som forbilleder for andre og ikke som elever med legitime selvstændige behov.

Et schweizisk længdestudie omtaler tidlig læsning som en god indikator for "begavelse og potentiale for at præstere højt i skolen generelt hen gennem skoleforløbet" (Baltzer et al 2014, side 38).

Endelig omtales tidlig læsning nogle steder i forbindelse med asynkron udvikling (fx Kokot 1999). Tidlige læsere vil ofte opleve, at de rent teknisk kan læse tekster, som de modenhedsmæssigt ikke er parat til. I skolen vil de ofte læse fx fiktion, som er skrevet til langt ældre børn, hvor nogle af dem vil kunne gøre det med udbytte, mens andre risikerer at få meget voldsomme oplevelser, som de personligt og emotionelt ikke kan håndtere.

Strategisk holddannelse

Der findes ikke megen evidensbaseret viden om hvilke typer af indsatser, der er mest effektive i arbejdet med talentfulde børn. Men ud over den nævnte KORA-rapport fra 2015 og forskningsreviewet i Baltzer m.fl. 2011 kan man pege på Egmont-fondens idekatalog fra 2016, der fremhæver "intensive læringsforløb og særligt tilrettelagt undervisning" (Egmont-fonden 2016) samt Arbejdsgruppen til udvikling af talent i uddannelsessystemet, som i 2011 konstaterede, at 2/3 af alle talentinitiativer i grundskolen ligger uden for den almindelige undervisning, og som ønsker at gøre op med dette forhold. Gruppen anbefaler, at nye initiativer udvikles som integrerede og differentierende tiltag og "påvirker den grundlæggende indretning af undervisningen". Gruppen finder det videre problematisk, at "der ikke har været kutyme for at differentiere opad i planlægningen og afviklingen af undervisningen" (Arbejdsgruppen til udvikling af talent i uddannelsessystemet 2011, side 45 og 46-47).

Tiltag

Baltzer, Nissen og Kyed taler om "intelligent foretagsomhed" som ramme for strategier i forhold til højtbegavede børn (Baltzer m.fl. 2014, side 24). Det sker i forbindelse med en diskussion af selve intelligensbegrebet, som i forskningen ofte beskrives som en vekselvirkning mellem en personlig intelligens og en distribueret intelligens. For at individet kan vise sig som intelligent, skal det være i en kontekst præget af intelligente forventninger – en distribueret intelligens. Når vi taler om skolegang, kan man populært sagt ikke vide, om en elev er dygtig eller har potentialet til at blive det, hvis vedkommende ikke har haft mulighed for at vise det og ikke er blevet mødt med høje forventninger. Det er nødvendigt, at der er en læringskultur omkring barnet, som anerkender og tager udgangspunkt i barnets personlige ressourcer og intelligens. Hvis det ikke sker, har barnet ikke mulighed for overhovedet at komme ind i det produktive møde mellem personlig og distribueret intelligens.

Når man sammenholder det med viden om asynkron udvikling, er det oplagt, at læsning er et afgørende didaktisk felt. Ved at arbejde med en undersøgende og meningsføgende

tilgang kan det sikres, at eleverne arbejder med tilegnelse af viden gennem læsning på deres eget modenhedsniveau. Læsematerialer med en vis sværhedsgrad vil typisk behandle emner og problematikker, som de tidlige læsere ikke er modenhedsmæssigt klar til. Dette taler også for, at man arbejder med et kvalitativt beriget fag og ikke med acceleration, hvor eleven bare tidligere møder materialer til ældre børn.

Værktøj til identifikation af tidlige læsere

Projektet udvikler et identifikationsværktøj, som kombinerer:

- bogstav- og ordtest
- observationer af barnet foretaget af det pædagogiske personale
- forældreinddragelse

Henover foråret 2017 udvikler vi en prototype-model for identifikation af tidlige læsere, som afprøves sammen med to indskolingsteams på Skolen på Islands Brygge i tre 'laboratorier' i skoleåret 2017-18 og i efteråret 2018, når der er optaget nye 0. klasse-elever.

Formålet er at identificere de børn, der i afkodningsmæssig forstand allerede kan læse eller er lige ved at kunne det. Både forskning og praktiske erfaringer viser, at disse børn risikerer at gå i skole i relativt lang tid, inden det bliver opdaget (se Vidensgrundlag nedenfor). Det er derfor nødvendigt med en systematisk opmærksomhed, jf. anbefalinger omkring spotting i Egmont-fondens idekatalog (Egmont-fonden 2016).

I identifikationen kan man ikke forlade sig på test alene. Jo yngre barnet er, jo bredere er identifikationen nødt til at være (Baltzer m.fl. 2011, side 114). Man skal derfor observere barnet i forskellige situationer i skolen og indsamle viden om barnets interesser og adfærd uden for skolen. Der findes i litteraturen mange bud på tjeklister til identifikation af højtbegavede og talentfulde børn, men de fleste spørger til, om barnet var tidlig læser, og ikke til, om barnet er i færd med at blive det (Silvermann 1993, Baltzer m.fl. 2011, side 117). De fleste materialer retter sig mod ældre børn, mens der aldrig har været opmærksomhed på den tidlige læseundervisning.

I projektet udvikler vi et observationsværktøj til det pædagogiske personale inspireret af Ingvar Lundberg og Katarina Herrlins materiale *God läsutveckling* (Lundberg og Herrlin 2005) og en spørgeguide til brug ved den første forældresamtale i 0. klasse. Begge dele afprøves af skolens pædagogiske personale på Skolen på Islands Brygge i efteråret 2017, foråret 2018 og igen i efteråret 2018 – hvor der er optaget nye 0. klasser. Herefter færdiggøres, præsenteres og formidles identifikationsværktøjet.

Observationer og forældreinddragelse vil have særlig opmærksomhed på 'dobbelte exceptionelle elever', som i denne sammenhæng fx kan være ordblinde, som vil have svært ved afkodning, men ikke ved forståelse, samt elever, som læser andre sprog end dansk. Dem vil den danskfaglige læseundervisning typisk ikke identificere som hverken tidlige læsere

eller talentfulde, men de kan sagtens være det – og bør inkluderes i særligt udfordrende læringsaktiviteter sammen med elever, der afkoder sikkert på dansk.

For at sikre en løbende evaluering og identificering af tidlige læsere prøves værktøjet af to gange i løbet af skoleåret 2017-18. Formålet er, at det også kan bruges løbende i både 0. og 1. klasse.

Læringsforløb til talenter

Talentfulde elever er ofte meget meningsøgende, hvorfor de konkrete aktiviteter bør tage udgangspunkt i elevernes interesser og eksisterende viden.

Det er vigtigt, at der ikke blot sker en acceleration af curriculum, hvor eleven 'rykker hurtigt frem' i fagenes progression ved fx at rykke klasser op eller ved at læse bøger skrevet til ældre børn, men at der tværtimod sker en berigelse af curriculum, som sigter mod højere ordens tænkning, kritisk informationshåndtering, opstilling og besvarelse af komplicerede spørgsmål og anvendelse af sproglige kompetencer i et induktivt, analyserende, fortolkende og vurderende arbejde (jf. Baltzer m.fl. 2011 side 46).

I den didaktiske udvikling af forløb målrettet talentfulde elever har vi fokus på en undersøgende arbejdsform inspireret af 'enquiry based learning', som den fx praktiseres i børnehaver og indskolingsklasser i den canadiske provins Ontario (Lützen, 2016), og med inddragelse af de kompetencer, som et dansk forskningsreview over engelsksproget forskning over didaktiske tiltag målrettet talentfulde elever peger på (jf. Baltzer et al 2011, side 54-55).

Forløbene skal:

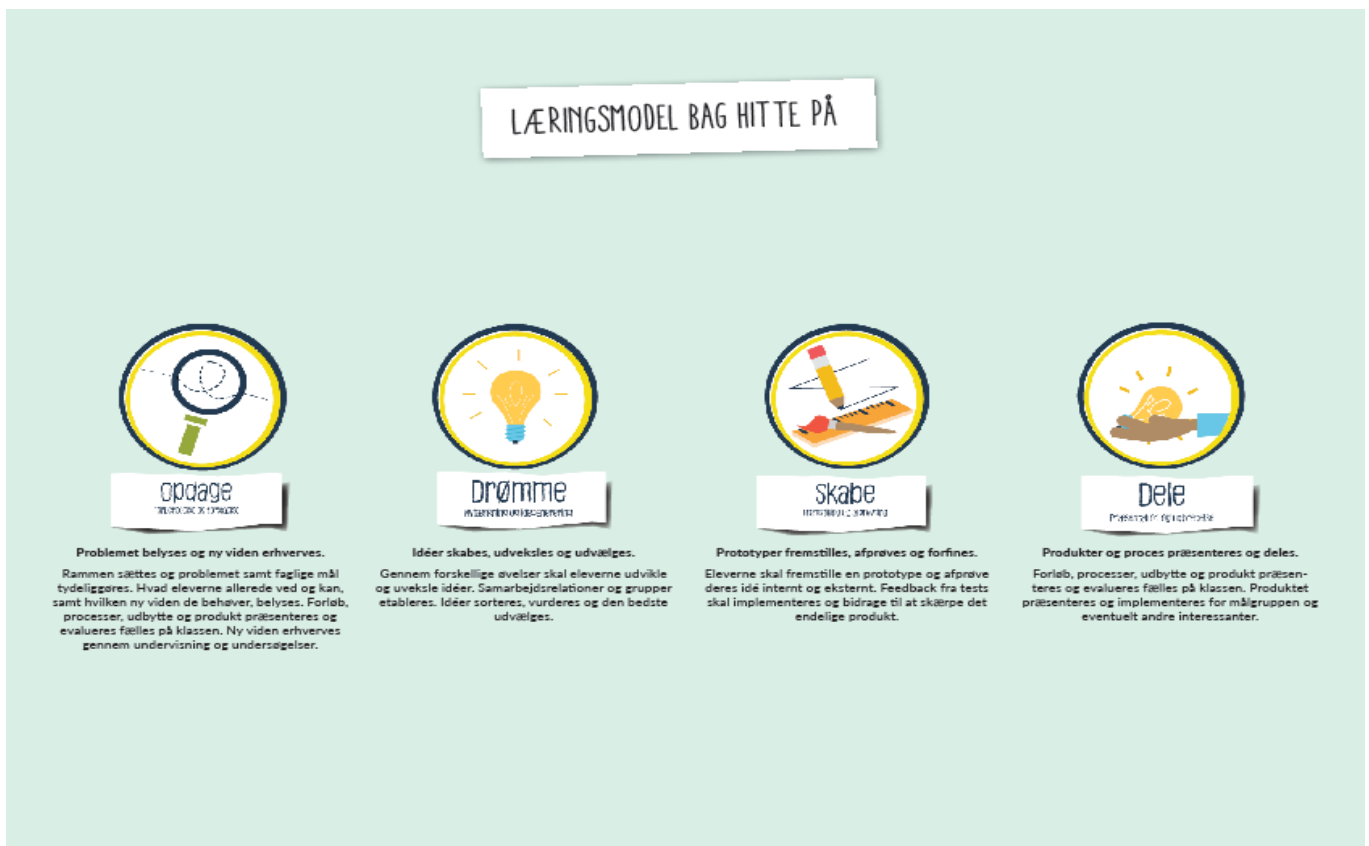
- tage udgangspunkt i elevernes interesser
- arbejde spørgende og induktivt med opstilling af spørgsmål og hypoteser
- udfordre eleverne i kritisk og selvstændig informationssøgning i analoge og digitale materialer
- støtte og udvikle elevernes multimodale forståelseslæsning
- introducere og udvikle skrivning som strategi for vidensafsøgning og -håndtering
- kombinere forskellige modaliteters udtryksressourcer
- munde ud i præsentation af viden og oplevelser for andre.

Omdrejningspunktet er stimulering af elevernes fremstillings- og proceskompetencer. Da disse elever allerede behersker læsningens tekniske aspekter, skal de anvende læsning og skrivning som strategi for læring.

Arbejdet vil være inspireret af TASK-modellen (Baltzer et al 2014, side 75):

Ud fra en lignende fase-tænkning har Nationalt Videncenter for Læsning i samarbejde med bl.a. Nordea-fonden gennemført projektet 'Hitte På' om innovative læringsformer i dansk i 1. klasse (www.hittepa.dk). Her udviklede vi en overskuelig procesmodel, som eleverne arbejdede efter. Den er udviklet til alle elever, men kan differentieres efter fx læse- og vidensniveau. Ligesom med TASK-modellen er målet, at eleverne tænker i nogle overskuelige faser og lærer sig selvmonitorering, samarbejde og videnshåndtering:

Vi vil i samarbejde med indskolingsteamet ved Skolen på Islands Brygge udvikle i alt fire undervisningsforløb, som lærerteamet vil afprøve i løbet af projektets første skoleår. Konsulenter fra Nationalt Videncenter for Læsning observerer undervisningen, evaluerer og færdiggør forløbene i form af et idekatalog over aktiviteter samt principper for udvikling af nye udfordrende læringsaktiviteter i 0. og 1. klasse.

For at illustrere en undervisning, der udfordrer de talentfulde elever i 0. klasse, kan man forestille sig et forløb, hvor en gruppe elever er interesserede i solsystemet og vil skaffe sig viden om et bestemt problem. De skal så støttes i at formulere et problem, at finde information i bøger og på internettet, at læse multimodalt og uddrage information, at håndtere og vurdere information og dens kilder samt at præsentere deres opnåede viden på skrift eller i multimodale tekster for hinanden eller andre. Pointen i denne type læringsforløb er at udfordre eleverne til at blive selvstændigt meningsproducerende og lære sig metodiske greb og strategier, som motiverer dem til at lære mere. De skal inviteres ind i didaktiske forløb, hvor de kompetencer, de allerede har erhvervet, videreudvikles og udfordres.

Organisering

Der findes ikke megen evidensbaseret viden om, hvilke typer af indsatser der er

mest effektive i arbejdet med talentfulde og højtbegavede børn – og slet ikke så tidligt som 0. og 1. klasse. KORA peger i en rapport fra 2015 på, at ”deltidsindsatser uden for den almindelige klasseundervisning og direkte målrettet de højt begavede elever har den største positive effekt”, og det omtalte danske forskningsreview i Baltzer m.fl. 2011 peger på ”differentieret undervisning og strategisk gruppe- og holddannelse” med homogene grupper som den mest effektive strategi (Baltzer m.fl. 2011, side 56). Bl.a. derfor er identificeringen af elevernes færdigheder afgørende.

Projektet arbejder med de talentfulde tidlige læsere via lærere og pædagoger. Der er tale om et udviklingsprojekt, som har udvikling af lærerkompetencer i fokus, og som vil fremkomme med konkrete værktøjer og didaktiske forløb, som kan tages i brug – også ved andre skoler. Således sigter projektet mod at udvikle generiske værktøjer og didaktikker, der er eksemplariske for undervisning af talentfulde elever med gode læseerfaringer i indskoling.

Referencer

Arbejdsgruppen til talentudvikling i uddannelsessystemet (2011): *Talentudvikling – evaluering og strategi*

Baltzer, Kirsten, Ole Kyed og Poul Nissen (2011): *Talenter i skolen – Identifikation, undervisning og udvikling*, Dafolo

Baltzer, Kirsten, Ole Kyed og Poul Nissen (2014): *Dygtig, dygtigere, dygtigt – talentudvikling gennem differentieret undervisning*, Dafolo

Clark, Margaret M. (2008): ”Børn med læsevanskeligheder og meget tidlige læsere: to forskellige forskningstilgange”, i *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift*, nr. 4 2008

Egmont-fonden (2016): *Idékatalog: Indsatser for bedre trivsel og læring for højt begavede børn*

Hansen, V.R. (1996): ”Tidlige læsere”, i *Tidsskrift for sprogpsykologi*, Årg. 3, nr. 2

Hastrup, Beate (2002): ”Bulqas – en læsegepard”, i Baltzer, Kirsten og Ole Kyed (red.): *Undervisning af elever med særlige forudsætninger*, Kroghs Forlag

Kokot, Shirley (1999): *Help Our Child is Gifted. Guidelines for Parents of Gifted Children*, Radford House Publications

KORA (2015): *Indsatser målrettet højt begavede børns faglige udvikling og trivsel*

Kyed, Ole (2015): *De intelligente børn*, 2. udgave, Akademisk Forlag

Lundberg, Ingvar og Katarina Herrlin (2005): *God läsutveckling*, Natur och Kultur

Lützen, Peter Heller (2016): "Læringens tittebøh – nu er den synlig, nu er den væk", i:
Friis, Kirsten og Dorte Østergren-Olsen (red.): *Literacy og læringsmål – i dagtilbud og bør-
nehaveklasse*, Dafolo

Silverman, L. (1993): *Gifted Development Center – The Institute for the Study of Advanced
Development*

Silverman, L. (2013): *Giftedness 101. The Psych 101 Series*, New York, Springer Publishing
Company